

dr Aneta Stojnić

Post-doc research fellow, Faculty of Arts and Philosophy, Ghent University
aneta.s7@gmail.com

Aldo Milohnić, *Teorija savremenog teatra i performansa*, Beograd, Orion Art, 2013. (recenzija)

Knjiga Alda Milohnića *Teorije savremenog teatra i performansa* objavljena je u izdanju Orion Arta (Beograd, 2013), u prevodu Dragane Bojanić Tijardović, sa slovenačkog jezika. Milohnićeve složena studija predstavlja važan i obuhvatan doprinos kritičkom promišljanju ključnih teorijskih postavki kao i problema u okviru različitih aktuelnih, ponekad komplementarnih, a ponekad i suprotstavljenih teorija posvećenih izučavanju savremenog teatra i performansa. Pri tome se izvođačke umetnosti poimaju kao društvena praksa i promišljaju se njihovi potencijali i ograničenja u kontekstu savremenog neoliberalnog kapitalizma.

U prvom delu knjige Milohnić se bavi *izoštavanjem graničnih pojmova* koji su struktuirani u četiri problemske celine: „Ritual i performans“, „Energija i teorije ‘trećeg pravca‘“, „Performativ ili kako delovati rečima u teatru“ i „*Gestus*: vizuelno u diskurzivnom“. Važno je razumeti da se ovde ne radi o nekakvom uspostavljanju granica između pojmova, već naprotiv, o izoštavanju pojmova oko kojih se ne mogu uspostaviti krute, stabilne granice. Kao granični pojmovi se dakle uspostavljaju: *ritual* i rasprava o poreklu teatra u ritualu važna za pozorišnu antropologiju; *energija* kao granični pojam između analitički i produkcijski orjentisanih teorija; zatim, nailazi izvrsna analiza načina na koji Ostinov *performativ* deluje u teatru; da bismo konačno stigli do *gestusa* kao jednog od centralnih Brehtovih koncepata koji je u teorijskim raspravama iz domena *brehtologije* gotovo po pravilu ignorisan ili marginalizovan. Kako autor naglašava, pojmovi o kojima se raspravlja povezani su putem zajedničkog imenitelja interdisciplinarnosti što ima za posledicu njihovu promenljivost značenja. Upravo zbog interdisciplinarne prirode teorija teatra i performansa, ovako postavljeno problemsko izoštavanje pojmova omogućava epistemološki ali i ontološki značajno mapiranje ovog širokog polja istraživanja.

Ako se u prvom delu knjige tema *političnog* u teatru provlači u podlozi ili podtekstu rasprave graničnih pojmova, u drugom delu „Aporije a/političnog: od epskog do dramskog teatra“ pitanje političnosti biva konceptualizovano na direktan i precizan način. Polazeći od aktualizacije i istorizacije brehtovskog i post-brehtovskog političkog teatra (*začudnost politike*) autor uspostavlja doskurzivni okvir svojih razmatranja. Potom nas, u sledećim poglavljima, uvodi u diskusiju o odnosu između teatra i ideologije, kroz komparativnu analizu pozorišnih odgovora (ili njihovog odsustva) na sveopšta politička, društvena i ekonomska previranja, na prelazu iz osamdesetih u devedesete godine, koje su u bivšoj Jugoslaviji i Sloveniji bile obeležene dramatičnim političkim promenama. Hronološki se krećući unazad, čime nam omogućava specifično sagledavanje (zastavljenih) kauzalnih veza, Milohnić najpre nudi niz primera iz produkcije „nove generacije“

slovenačkih reditelja iz ranih devedesetih, te predlaže mogućnost drugačijeg čitanja prividne „apolitičnosti“ ove generacije, da bi potom ukazao na specifičnosti „treće generacije“ pozorišnih stvaralaca iz osamdesetih godina, čija se političnost nije ostvarivala na nivou fabule, već kroz način prikazivanja i politike recepcije. Ovim nas, ujedno, autor uvodi i u raspravu o političnosti strategija prikazivanja u postdramskom teatru u kome se shvatanje političkog bazira na radikalnoj promeni političkog nastaloj usled odigravanja kulture u doba masovnih medija.

Pitanje o političnosti u teatru, njenim mogućnostima, dometima i ograničenjima, Milohnić postavlja kroz promišljanje ideološkog horizonta sadašnjeg neo-liberalnog, pozno-kapitalističkog društva, koje svoju hegemoniju uspostavlja suptilnim (biopolitičkim) pristupom, odnosno, kako autor navodi: „Suština tog novodobnog slugarstva jeste uživanje u podređivanju koje se spontano tumači kao višak slobode.“ Mogli bismo reći da je jedno od centralnih pitanja u ovoj knjizi upravo kako umetnost a pre svega teatra i performans mogu da deluju u takvom kontekstu, kao, i šta možemo locirati kao prostor političkog teatra, odnosno šta jeste (ili može biti) politički teatar posle raspada politike sa velikim *P* na mnoštvo parcijalnih identiteta.

Treći deo knjige „Strateški dispozitivi: Umetnost i vladavina prava“, dovodi prethodno analizirane teorijske koncepte na teren konkretne političke realnosti u kojoj se pitanje zamagljivanja granica između *života* i *umetnosti* postavlja, sprovodi i razrešava u kontekstu „vlдавine prava“, odnosno, savremene pravne države. Pravna država se posmatra kao produkt autonomizacije društvenih sfera u kapitalizmu i zasniva se na zakonu utemeljenom u okvirima *autonomnog momenta prava*, odnosno, pravnog pozitivizma i *vlдавine prava* kojoj su podređene druge društvene sfere. Drugim rečima, Milohnić raspravlja o političnosti umetnosti kroz preispitivanje granica „autonomije umetnosti“ u odnosu na javnu sferu kojom vlada „autonomija prava“. Metod kojim će se u tom složenom procesu poslužiti svodi se, prema rečima samog autora, na „skidanje ideoloških slojeva takozvane ‘pravne države.’“ Zbilja, tek kada se probijemo kroz talog ideologije možemo početi da prepoznajemo i promišljamo nove modele i mogućnosti za izvođenje politične umetnosti.

U tom smislu, u ovom delu knjige Milohnić artikuliše i razvija svoj centralni pojam – *artivizma*. Artivizam podrazumeva radikalne prakse u kojima se umetnost i politika prepliću i preklapaju tako da umetnost postaje jedno od mogućih, eksplicitnih sredstava političke borbe. Prakse artivizma baziraju se na spajanju društveno-političkog aktivizma sa kulturalnim i umetničkim performansom. To znači da se linija između politike i umetnosti, zamagľuje i pomera prema potrebi, odnosno, od slučaja do slučaja. Ovo često podrazumeva reartikulaciju odnosa između umetnosti i politike u kom se umetnička praksa eksplicitno i nedvosmisleno pojavľuje kao politička praksa, odnosno, javlja se poimanje umetnosti kao politike. Milohnić konkretizuje koncept artivizma kroz analizu primera lokalnih, Slovenačkih autonomnih umetničkih praksi i/ili pokreta koji se služe direktnim političkim akcijama, sa naglaskom na gerilskom performansu. Završno poglavľje ovog dela, te ujedno i same knjige, posvećeno je studiji slučaja poznatog kontraverznog projekta *Zovem se Janša, Janez Janša*. Ovaj projekat sastoji se od formalno pravno regulisanog preimenovanja trojice slovenačkih umetnika u ime Janez Janša, koje se izvodi kao umetnički i politički čin. U pitanju je intervencija koja je unela produktivnu konfuziju u odnos između autonomije umetnosti i autonomije prava u pravnoj državi, dovodeći oba koncepta u pitanje.

Kompleksna knjiga Alda Milohnića nas vodi vijugavim i često zamršenim stazama savremenih teorija izvođenja pozivajući nas da razmišľamo zajedno sa autorom, koji nas, otvarajući prava pitanja, navodi na zakľučke ali i mogućnosti za dalje pretpostavke. Način na koji je obrađena centralna tema odnosa između umetnosti i politike u domenu izvođačkih umetnosti predstavlja suštinski važan doprinos aktuelnoj teorijskoj produkciji. U trenutku kada „politična umetnost“ a pogovoto „politički teatar“ postaju fraze koja su toliko puta ponovľjene da sve češće zvuče kao prazno obećanje (u gorem slučaju) ili prazni označitelj (u boljem), Milohnićeva knjiga uspeva da re-artikuliše ovaj odnos na inovantan i politički angažovan način.